

УДК 355.4

О. П. Флорін

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ТА ПРОВЕДЕННЯ ВИПРОБНИХ І ДОСЛІДНИЦЬКИХ НАВЧАНЬ У З'ЄДНАННЯХ ТА ЧАСТИНАХ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК

Розглянуто питання підготовки та проведення випробних і дослідницьких навчань, а також особливості їх організації у бригадній (полковій) ланці внутрішніх військ.

Постановка проблеми. У процесі розбудови та вдосконалювання військових формувань держави виникають питання, пов'язані з необхідністю перевірки та вивчення нових наукових і науково-прикладних питань теорії та практики будівництва військ, форм і способів їх оперативного застосування, нової організаційно-штатної структури військ та вдосконалювання системи управління ними в умовах, наближених до реальних, а також з потребою перевірки відповідності характеристик зразків (систем) озброєння та військової техніки оперативно-тактичним вимогам, виявлення проблемних питань воєнної теорії і практики та обґрунтування шляхів їх вирішення. Одним із найважливіших шляхів вирішення цих питань є проведення випробних і дослідницьких навчань.

Незважаючи на актуальність та важливість зазначеного питання для внутрішніх військ МВС України, на цей час у нормативних документах не визначені мета, завдання і порядок підготовки та проведення випробних і дослідницьких навчань з урахуванням специфіки внутрішніх військ або ж ці питання розкриті недостатньо глибоко.

Аналіз результатів дослідницьких тактико-спеціального навчань свідчить, що під час їх проведення виникають проблеми, пов'язані з відсутністю чіткої поетапної структуризації роботи як керівництва навчань, так і органів управління військової ланки, що навчалися, у процесі організації та проведення навчань. Як указано у [1], серед причин зазначеної проблеми, по-перше, це недостатній досвід проведення навчань такого рівня, а, по-друге, – відсутність нормативних і методичних документів з підготовки та проведення військових навчань, зокрема, Наставови з організації і проведення тактико-спеціальних і командно-штабних навчань у внутрішніх військах МВС України, у яких повинні бути визначені завдання і порядок підготовки та проведення випробних і дослідницьких навчань.

У зв'язку з цим розроблення основних положень з підготовки та проведення випробних і дослідницьких навчань, які могли б бути покладені в основу керівних документів,

сприятиме подальшому вдосконалюванню оперативної підготовки та впорядкуванню роботи посадових осіб керівництва і груп дослідження, а також підвищенню ефективності навчань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наразі основними документами, в яких викладено порядок роботи посадових осіб у процесі підготовки та проведення випробних і дослідницьких тактичних та командно-штабних навчань, є відповідні керівництва та настанови Збройних Сил України. Проте документи Збройних Сил, в яких розглядаються тільки питання організації загальновійськових тактичних і командно-штабних навчань, не можуть бути використані у повному обсязі. На випробних і дослідницьких тактико-спеціальних і командно-штабних навчаннях за тематикою внутрішніх військ відпрацьовуються питання службово-бойових дій військ у складній оперативній обстановці, що мають особливості як за порядком розіграшу дій військ, так і за методикою роботи керівника, штабу керівництва, посередницького і дослідницького апарату. Структура організації керівництва та посередницького апарату тактико-спеціальних навчань у внутрішніх військах теж має суттєві відмінності [1].

Методику організації та проведення командно-штабних навчань у внутрішніх військах викладено у [2]. Однак у згаданому документі питання підготовки та проведення випробних і дослідницьких командно-штабних навчань не зазначені.

Метою статті є розроблення основних положень з підготовки, організації та проведення випробних і дослідницьких тактико-спеціальних та командно-штабних навчань з урахуванням специфіки їх проведення у внутрішніх військах.

Виклад основного матеріалу. Основою досліджень у ході навчань є проведення передбачених планом експериментів з подальшим аналізом отриманих результатів і використанням їх для визначення висновків і пропозицій з проблем, що досліджуються.

На сьогодні у військовій справі мають місце два основних види навчань, на яких проводяться дослідження: це випробні і дослідницькі навчання.

У внутрішніх військах випробні і дослідницькі навчання можуть проводитися за вказівкою командувача внутрішніх військ МВС України, начальника управління ТрК, а в окремих випадках – командира з'єднання (військової частини) для відпрацювання найбільш важливих питань службово-бойової діяльності.

На *випробних навчаннях*, як правило, перевіряють положення, які вже існують або тільки пропонуються, а також нові (експериментальні) зразки озброєння, техніки та інженерно-технічних засобів.

Цілями проведення випробних навчань зазвичай є:

- експериментальна перевірка окремих існуючих або запропонованих найбільш важливих і принципових положень статутних документів, настанов і керівництв;

- перевірка ефективності нової організаційно-штатної структури військ і систем управління військами та зброєю, а також методів роботи командирів і штабів;

- визначення ефективності та бойових можливостей нових зразків озброєння, бойової техніки і спеціальних засобів та експериментальних формувань військ;

- відпрацювання найбільш доцільних способів бойового застосування нових зразків озброєння, бойової техніки, АСУ, інженерно-технічних засобів охорони (ІТЗО) та перевірка їх ефективності;

- перевірка нових питань організації взаємодії частин, сил і засобів.

На *дослідницьких навчаннях* намічаються шляхи вирішення певної проблеми тактики службово-бойової діяльності (СБД), бойового застосування сил і засобів, форм, способів і методів ведення службово-бойових (бойових) дій, змісту бойових завдань з'єднань, частин і підрозділів, управління військами тощо; визначаються напрямки вдосконалювання способів дій підрозділів (частин) у цілому або частково і бойового застосування зброї та спеціальних засобів.

Як цілі проведення дослідницьких навчань визначають:

- пошук нових шляхів підвищення бойової і мобілізаційної готовності військових частин і підрозділів;

- виявлення нових способів підготовки та ведення спеціальних операцій (бойових дій військ) із застосуванням нових видів зброї і бойової техніки; спеціальних засобів та ІТЗО;

- дослідження нової організаційної структури військ і системи їх бойового управління;

- дослідження проблем тактики та оперативного застосування внутрішніх військ.

Додатково до змісту як випробних, так і дослідницьких навчань можуть включатися такі питання:

- дослідження методів управління військами з використанням існуючих і перспективних АСУ та засобів зв'язку;

- дослідження напрямків подальшого вдосконалювання способів управління військами й організації взаємодії між службами та іншими силовими структурами;

- вивчення й оцінювання бойових можливостей підрозділів, частин, озброєних новими системами зброї;

- виявлення найбільш доцільних способів застосування зразків бойової техніки, які є на озброєнні;

- розроблення рекомендацій щодо вдосконалювання всебічного забезпечення бойових дій військ;

- дослідження нових способів організації, бойової підготовки військ, методики підготовки і проведення військових навчань.

Проведення досліджень належить до творчих, нестандартних видів діяльності і потребує відповідної наукової кваліфікації, значного обсягу знань та досвіду.

Випробні і дослідницькі навчання проводять командири, які за рівнем керівництва на два-три ступеня вище командирів частин (підрозділів), що залучаються до навчання, під контролем начальників, які віддали розпорядження на проведення цих навчань, або осіб за їх вказівкою.

Залежно від цілей випробного (дослідницького) навчання визначаються склад його учасників, порядок підготовки і проведення, склад сил і засобів, що залучаються до навчання для його забезпечення. До випробних і дослідницьких навчань можуть залучатися з'єднання, частини та підрозділи у повному складі чи тільки їхні органи управління з необхідною для позначення діючих сторін кількістю підрозділів.

Обсяг і зміст питань, які виносяться на випробні і дослідницькі навчання, залежать від низки факторів і, перш за все, від масштабу і цілей навчання, часу, який відводиться на підготовку і проведення досліджень, рівня підготовки особового складу та інших умов. При цьому з метою більш якісного виконання завдань на навчання доцільно виносити обмежену кількість питань, які досліджуються (1-2 питання).

Основними методами дослідження у процесі навчання є:

- узагальнення й оцінювання результатів застосування військ, сил та бойових засобів;
- натурне порівнювання різних варіантів дій військ;
- математичні методи дослідження з використанням електронно-обчислювальної техніки, математичне моделювання, оцінювання ефективності виконання бойових завдань та застосування засобів ураження;
- проведення експериментів (епізодів);
- особисте спостереження за роботою органів управління, що навчаються, і діями військ (сил);
- вивчення оперативних (бойових) документів;
- хронометрування;
- анкетування;
- аналітичний аналіз результатів фото-, кіно- і відеозйомок;
- методи експертних оцінок.

Головними вимогами до проведення у ході навчання досліджень є системний підхід і погодженість досліджуваних питань із завданнями удосконалення бойової і мобілізаційної готовності, бойової підготовки командирів, штабів і військ.

Роботу з підготовки та проведення випробних і дослідницьких навчань доцільно поділяти на три етапи.

Перший (підготовчий) етап – підготовка до навчань та проведення попередніх теоретичних досліджень щодо запланованих питань з розробленням положень, що підлягають перевірці у ході навчання.

Другий (основний) етап – практична перевірка й уточнення у процесі навчань результатів теоретичних досліджень.

Третій (заклучний) етап – узагальнення отриманих результатів і підготовка звітних матеріалів.

Розглянемо детальніше зміст етапів підготовки та проведення випробних і дослідницьких навчань.

Підготовка випробних і дослідницьких навчань на *першому етапі* здійснюється керівником через штаб керівництва (підлеглий штаб). До її проведення залучаються штаби, управління (відділи, служби), військові навчальні заклади та науково-дослідні установи (залежно від масштабу навчання).

Підготовка до проведення випробних і дослідницьких навчань крім питань, пов'язаних з підготовкою звичайних навчань, містить таке:

- розроблення цілей, завдань і питань досліджень;

- розроблення плану досліджень;
- підготовка завдань на проведення досліджень;
- формування дослідницького апарату;
- проведення інструктивних занять з посередниками і дослідницькими групами.

Цілі, завдання та питання досліджень повинні розроблятися завчасно і визначатися планами оперативної (бойової) підготовки, наукової роботи, а також організаційними і додатковими вказівками Міністра внутрішніх справ або командувача внутрішніх військ.

На проведення дослідження завдання виконавцям ставляться організаційними вказівками з доданням витягів із плану дослідження. Додатково можуть розроблятися спеціальні завдання, у яких, як правило, вказуються: підстава для проведення дослідження, терміни виконання, керівник, цілі дослідження, основні питання дослідження та організаційно-методичні вказівки щодо проведення досліджень.

Завдання на проведення попередніх теоретичних досліджень розробляють у штабі керівництва і завчасно доводять виконавцям. У разі необхідності окремі питання перевіряють на попередніх навчальних заходах.

Згідно з поставленими у завданні питаннями досліджень виконавці систематизують положення директив, наказів, настанов і керівництв, бойових статутів, існуючих поглядів, накопиченого досвіду, а також можливості ймовірного противника (протидіючої сторони), здійснюють їх порівняльний аналіз з урахуванням відпрацьованих теоретичних положень, які потребують перевірки, проводять їх усебічну оцінку, у тому числі з розрахунками на ЕОМ різних варіантів та нових задач, прогнозують результати досліджень у процесі навчання.

Пропонується така послідовність роботи виконавців:

- підбір літератури і вивчення питань досліджень;
- вивчення сучасного стану проблем, що досліджуються, і визначення слабких сторін у їх розв'язанні;
- розроблення нових шляхів вирішення питань, що досліджуються, та вибір найбільш перспективних;
- розроблення й обґрунтування висновків за результатами попереднього дослідження і рекомендацій щодо подальшої організації досліджень на навчаннях та подання їх у встановлений термін до штабу керівництва.

Результати теоретичних досліджень узагальнюються, готується доповідь з попередніми висновками за результатами досліджень з доданням відповідних розрахунків, схем і таблиць.

Для підготовки та проведення випробних і

дослідницьких навчань крім звичайного апарату керівництва і посередників доцільно створювати дослідницький апарат, організаційна структура, кількісний та якісний склад і завдання якого визначаються обсягом, характером і складністю досліджуваних питань, умовами проведення досліджень, масштабом навчання та іншими факторами.

Дослідницький апарат призначається керівником навчання і може складатися з групи організації досліджень, групи аналізу й узагальнення результатів дослідження та однієї чи кількох дослідницьких груп (підгруп) при штабі керівництва та у військах (рис. 1).

об'єктивних доповідей.

На *групу організації досліджень* покладено такі завдання:

- участь у розробленні організаційних вказівок щодо підготовки і проведення навчання, у яких визначаються цілі, питання й організація досліджень під час підготовки до навчання та у його процесі;
- розроблення плану організації та проведення досліджень, складення завдання щодо проведення теоретичних досліджень, підготовка плану і карток проведення експериментів, форм документів для аналізу результатів досліджень;
- підбір наукових кадрів для проведення теоретичних і практичних досліджень та

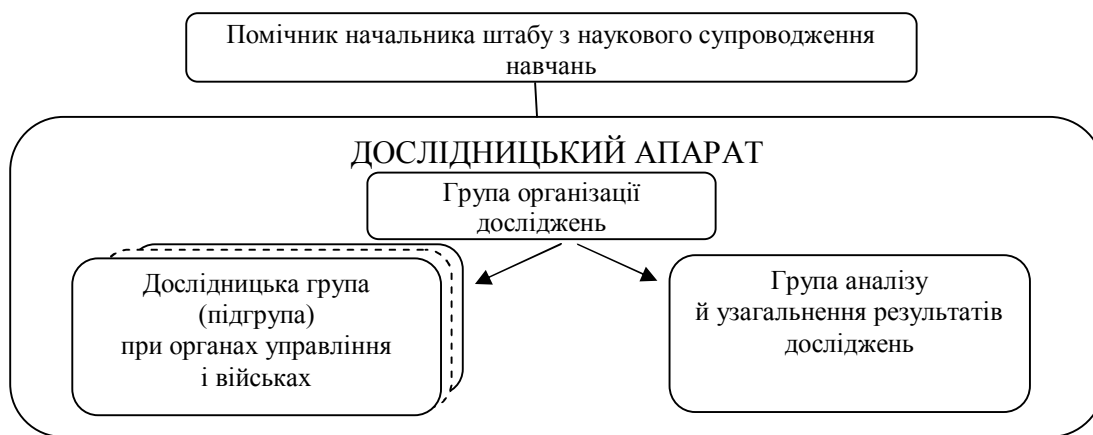

Рис. 1. Структура дослідницького апарату (у складі штабу керівництва) на дослідницьких (випробних) навчаннях (варіант)

Під час підготовки до навчань та у ході їх проведення діяльність дослідницького апарату координується начальником штабу керівництва через помічника начальника штабу з наукового супроводження навчань, на якого покладаються такі завдання:

- визначення та розподіл завдання випробних (дослідницьких) навчань між групою організації досліджень, групою аналізу й узагальнення результатів досліджень та дослідницькими групами (офіцерами-дослідниками), координація їх діяльності;
- своєчасний розгляд і затвердження планів роботи дослідницьких груп, що залучаються до досліджень;
- здійснення підготовки дослідницького апарату до проведення навчань;
- створення у процесі навчання необхідних умов для проведення всебічного об'єктивного дослідження (перевірки) намічених питань;
- організація збирання, вивчення й узагальнення матеріалів досліджень, здійснення контролю за своєчасністю подання конкретних та

експериментів, підготовка і проведення з ними інструктивних занять;

- здійснення контролю за виконанням плану досліджень;
- узагальнення результатів попередніх досліджень, підготовка за ними проекту доповіді, розроблення необхідних схем і таблиць;
- у разі необхідності внесення відповідних уточнень і доповнень до плану досліджень (експериментів) за вказівкою керівника навчання;
- координація у ході навчання роботи дослідницьких груп і офіцерів-дослідників, участь у проведенні експериментів, збирання й узагальнення наукової інформації, аналіз отриманих результатів досліджень і підготовка необхідного матеріалу для обговорювання висновків за проведеними дослідженнями за кожен етап і за навчання у цілому;
- підготовка матеріалу досліджень для доповіді з метою проведення розбору навчання;
- розроблення узагальнених питань за результатами досліджень і пропозицій щодо їх реалізації.

Основними завданнями *групи аналізу й узагальнення результатів* досліджень є: контроль за роботою дослідницьких груп у штабах і військах; аналіз, узагальнення результатів досліджень і підготовка висновків з питань, що досліджуються.

До складу групи аналізу й узагальнення результатів досліджень входять офіцери оперативних відділень (груп) та відділень (груп) бойової та спеціальної підготовки. Крім того, до неї можуть входити представники ГУВВ, вищих військових навчальних закладів та науково-дослідних установ.

Склад *дослідницької групи* та її керівник визначаються керівництвом навчання, виходячи з характеру й обсягу питань, що досліджуються [1].

Дослідницькі групи при органах управління і військах здійснюють безпосереднє дослідження окремих питань тактики та організації військ, перевірки положень статутів, настанов і посібників, відпрацювання способів службово-бойового застосування зразків озброєння, військової та спеціальної техніки, а також спеціальних засобів. До їх складу, як правило, входять найбільш підготовлені офіцери органу управління того командира, що є керівником навчання, а також представники зацікавлених вищих органів управління, військово-навчальних закладів та науково-дослідних установ.

На дослідницькі групи (підгрупи) при органах управління і військах покладаються такі завдання:

- вивчення планів дослідження, форм робочих документів та одержаних завдань, конкретизація порядку проведення досліджень;
- організація проведення досліджень за кожним конкретним питанням, заповнення форм, таблиць, оформлення результатів досліджень;
- уточнення разом із посередниками даних для проведення досліджень у ході розіграшу бойових дій;
- своєчасне збирання інформації з дослідних питань, її оброблення та вивчення, підготовка донесення про результати досліджень;
- участь в узагальненні матеріалів проведених досліджень.

За підсумками попередніх теоретичних досліджень готуються висновки і нові положення, доповіді з доданням відповідних розрахунків, схем, таблиць тощо, а також розробляється план досліджень у ході навчання.

У плані досліджень указуються:

- тема, мета, що ставиться на навчання в цілому та його етапи;
- основні питання, що підлягають експериментальній перевірці чи дослідженню;

– порядок вивчення кожного питання (проведення експерименту) й оформлення отриманих результатів;

– посадові особи, що відповідають за проведення досліджень і узагальнення результатів.

Як додаток до плану проведення досліджень розробляються методика досліджень з кожного питання та форми обліку отриманих результатів (показників).

Методика розробляється у вільній формі. Її зміст залежить від теми і мети навчання, строків і місця проведення досліджень, складу сил і засобів, що залучаються до проведення досліджень, та методів дослідження, які при цьому застосовуються.

Крім заходів, проведених під час підготовки звичайних навчань, зі штабом керівництва, посередниками та відділом досліджень проводять загальні і часткові інструктивні заняття.

На загальних інструктивних заняттях вивчають завдання та організацію дослідження на навчанні, доводять порядок одержання інформації про результати дослідження від тих органів управління і військ, що навчаються, заступників керівника навчання, штабу керівництва, уточнюють методику оброблення, аналізування й узагальнення матеріалів дослідження та порядок їхньої доповіді керівнику навчання.

На часткових інструктивних заняттях по групах під керівництвом заступників керівника навчання, старших посередників, начальника групи організації досліджень вивчають: конкретні питання, цілі і завдання дослідження, що впливають з попередніх теоретичних досліджень; нормативи, які підлягають перевірці на навчанні; методику проведення дослідження; критерії оцінювання отриманих результатів; порядок подання відповідних матеріалів з окремих питань та етапів дослідження. Уточнюють також завдання й обов'язки дослідницьких груп і офіцерів-дослідників, яким видають формалізовані бланки для заповнення у ході навчання і подання до штабу керівництва, а також спеціальні питання, на які вони повинні дати відповіді.

Намічений порядок досліджень у разі необхідності може уточнюватися на місцевості в ході рекогносцировки одночасно з вирішенням інших питань з підготовки навчання. При цьому встановлюється, на якому етапі навчання, у якому районі (полігоні, рубежі) доцільно вивчити конкретне питання, яка має бути створена оперативно-тактична (тактична) обстановка, які сили і засоби залучаються, час проведення перевірки питань, що досліджуються.

Відповідно до питань, які досліджуються,

визначається характер експериментів і на кожен з них складається завдання у вигляді відповідних карток.

Підготовка до проведення випробних і дослідницьких навчань завершується розробкою і затвердженням планів роботи дослідницьких груп, а також індивідуальних планів роботи дослідників і посередників.

У планах роботи груп визначаються: цілі і завдання дослідження (експериментів), порядок, місце та час їхнього проведення, сили і засоби (нові зразки озброєння і техніки), що залучаються, виконавці, а також інші необхідні питання щодо організації і проведення досліджень.

В особистому плані роботи офіцера-дослідника (посередника) зазвичай вказуються: де, коли і що він буде вивчати, які дані при цьому мають бути ним зафіксовані та у якій формі.

З органами управління, з'єднаннями, частинами і підрозділами, що залучаються до дослідницьких і випробних навчань, можуть проводитися тренування в їх злагодженні, відпрацюванні необхідних практичних прийомів і дій. При цьому вся підготовча робота повинна проводитися так, щоб не розкривався план проведення навчання, а також умови розіграшу намічених оперативнотактичних (тактичних) епізодів навчання.

У ході проведення випробних і дослідницьких навчань (*другий етап*) здійснюється практична перевірка висновків і положень, отриманих у ході попередніх теоретичних досліджень, уточнюються бойові можливості зразків, комплексів і систем озброєння та військової техніки, способи їх найбільш ефективного застосування.

Основу досліджень на цьому етапі складає проведення передбачених планом досліджень експериментів на конкретних практичних діях військ (сил) з наступним аналізуванням та об'єктивним оцінюванням результатів, які в подальшому використовуються для розроблення пропозицій та висновків щодо проблем, які досліджуються.

Вивчаючи та фіксуєючи роботу органів управління, посадових осіб управлінь, штабів, дії військ (озброєння та військової техніки) у ході навчань, офіцери дослідницького і посередницького апарату зосереджують увагу на збиранні й обробленні тих даних, які необхідні для аналізу питань, що досліджуються (рішень, розпоряджень, доповідей, оперативнотактичних розрахунків і нормативів, а також фото- і кінокадрів окремих епізодів дій штабів та військ).

Особливу увагу приділяють оцінюванню

отриманих результатів розвідки, ураження протидіючої сторони, можливостей військ (сил) виконувати поставлені бойові завдання, надійності і стійкості управління тощо. Опис найбільш характерних моментів управління військами (постановка завдань, видання директив і бойових розпоряджень, початок і завершення виконання завдань та заходів тощо), а також дії особового складу, озброєння і техніки хронометрують і пов'язують з обстановкою. У міру надходження даних про питання, що досліджуються (проведені експерименти), заповнюються завчасно підготовлені формалізовані документи (бланки, таблиці, графіки, картки тощо).

Під час збирання й оброблення даних в інтересах досліджень використовують також карти, телеграми та позначки переговорів розіграшу, а у ході вивчення дій військ і застосування озброєння і техніки – доповіді посередників та інші відомості і документи, що стосуються тематики проведених досліджень.

Позитивні результати можуть дати опитування учасників навчання, урахування їх поглядів та пропозицій. Питання для опитування готують заздалегідь у вигляді опитних листків.

У ході дослідницьких і випробних навчань можуть проводитися різні за формою і змістом експерименти одночасно у всіх підрозділах військової частини або тільки в окремих підрозділах, охоплюючи при цьому яке-небудь одне питання або комплекс питань дослідження (експериментів). При цьому особливу увагу необхідно приділяти їх безпосередній підготовці. Вона полягає у погодженні заходів щодо мети, місця та часу проведення експериментів. На підставі уточнення оперативнотактичної обстановки напередодні експерименту треба уточнити завдання військам, які беруть участь в експерименті, групі розіграшу, офіцерам-дослідникам та посередникам.

У процесі випробних та дослідницьких навчань дії штабів та військ можуть відпрацьовуватись за кількома варіантами із застосуванням різних способів підготовки і ведення операцій (бойових дій). Для подальшого дослідження з метою уточнення та конкретизації найбільш важливих питань, а також у випадку, якщо виникли сумніви щодо достовірності результатів досліджень, можуть розігруватися додаткові епізоди або повторюватися попередні. У деяких випадках можуть оголошуватися частковий відбій чи короточасні зупинки військ для систематизації одержаних результатів,

уточнення порядку подальших дій, обміну думками між учасниками навчання з найбільш складних дослідних питань, у тому числі із залученням тих, хто навчається.

Узагальнення одержаних результатів дослідження і підготовка висновків та рекомендацій (*третій етап*) здійснюються групою аналізу й узагальнення результатів досліджень, дослідницькими групами (підгрупами), дослідниками, які брали участь під час підготовки до навчання та у його процесі.

За результатами досліджень (експерименту) начальники дослідницьких груп (підгруп), посередники та дослідники зібрані та проаналізовані матеріали надають до апарату досліджень у термін, встановлений планом досліджень. До донесень додають картки, таблиці, схеми та інші довідкові дані, які передбачені заходами досліджень. У апараті досліджень отримані результати вивчають, узагальнюють, доповідають керівнику навчання.

Робота з узагальнення починається з перевірки отриманих даних, особливо тих, які надаються до доповіді керівника на розборі навчання (оперативно-тактичні розрахунки та показники, що зафіксовані під час проведення заходів, увесь цифровий та аналітичний матеріал, нумерація частин, з'єднань, військові звання, прізвища командирів, а у разі необхідності й інших службових осіб тощо).

Матеріал, який вивчається, викладається у визначеній логічній послідовності, після чого всебічно аналізується. Важливе значення при цьому має критичний підхід до фактів, уміння за найнезначнішими ознаками помітити появу нового у методах, прийомах та діях, наукова чесність в оцінюванні раніше визначених, але не підтверджених поглядів.

Під час роботи над узагальненням матеріалу досліджень необхідно використовувати відповідні висновки, зауваження і вказівки, зроблені у процесі навчання керівником і його заступниками, а також урахувати думку старших посередників, командирів, яких навчають, та їхніх органів управління.

Попередні результати досліджень включають до матеріалів розбору навчання та доводять до його учасників.

Надалі, не пізніше ніж у місячний термін після завершення навчання здійснюються глибоке та всебічне вивчення, аналіз та узагальнення, порівнювання і перевірка всіх фактів, прикладів, різних даних. Під час узагальнення й оформлення матеріалів можуть

використовуватися звіти про результати раніше проведених навчань з тими чи іншими штабами і військами, матеріали досліджень з аналогічних питань.

У процесі аналізу й узагальнення виявляють головні фактори, що визначають результати досліджень (сильні та слабкі сторони у діях військ, застосуванні озброєння і військової техніки, їх причини), а також систематизують матеріали досліджень. Потім формулюють висновки, узагальнений матеріал досліджень оформляють у вигляді доповіді (підсумкового звіту) і подають керівнику навчання.

Узагальнений матеріал досліджень (довідь, підсумковий звіт) зазвичай складається із вступу, основної частини з викладом (описом) основних результатів з висновками і пропозицій щодо кожного питання та висновку і необхідних додатків.

У *вступі* відображають тему і час проведення навчання, мету і питання дослідження, визначають їх актуальність (практичну і теоретичну значущість), склад дослідницького апарату, методи досліджень, особливості або обмеження, які мали вплив на проведення досліджень.

В *основній частині*, як правило, викладають результати досліджень окремо з кожного питання (висновки і практичні рекомендації з необхідним обґрунтуванням), шляхи їх втілення в практику, а також оперативно-тактичну (тактичну) обстановку, на фоні якої проводилося дослідження намічених питань, і дають короткий опис вибраної методики дослідження.

Головна увага при цьому приділяється об'єктивності викладення матеріалу, пропонуванню нових положень на підставі встановлених та перевірених даних, які підтверджено розрахунками, обґрунтуванням та реальними можливостями військ, озброєння і військової техніки з урахуванням конкретних умов. Відображаються також висновки (пропозиції), які потребують додаткової перевірки. Висновки можуть бути зроблені не тільки з дослідних, але й з інших питань.

У *висновку* викладають пропозиції щодо шляхів впровадження результатів досліджень у практику діяльності військ, штабів, а також питання, які підлягають додатковому вивченню та перевірці.

До підсумкового звіту (довіді) можуть додаватися різні таблиці, графіки, картки, схеми та інші необхідні документи.

Звіт щодо досліджень, які проводились у ході командно-штабного (оперативно-тактичного) навчання, у встановлений термін подається керівнику навчання та направляється у вищі

штаби за підпорядкованістю.

Після розгляду керівником навчання узагальненого матеріалу досліджень за його вказівкою розробляють практичні рекомендації та пропозиції, що доводять до органів управління та військ.

Матеріали досліджень можуть бути також використані під час уточнення діючих чи розроблюваних теоретичних положень керівних документів (бойових статутів, настанов і посібників), а також у процесі розроблення наказів, директив і планів з питань бойової і мобілізаційної готовності, оперативної і бойової підготовки органів управління і військ.

Висновки

Аналіз результатів випробних і дослідницьких тактико-спеціальних та командно-штабних навчань свідчить про наявність протиріччя між необхідністю вирішувати питання, пов'язані з проблематикою випробних і дослідницьких навчань, і відсутністю чи недосконалістю наявної нормативної бази, що регламентує порядок їх організації та проведення.

Випробні і дослідницькі навчання є одним із ефективних шляхів вирішення питань перевірки та вивчення нових наукових і науково-прикладних питань теорії та практики будівництва внутрішніх військ, форм і способів їх оперативного застосування. Основним змістом таких навчань є проведення передбачених планом досліджень та експериментів з наступним аналізом отриманих результатів і використанням їх для формулювання висновків і пропозицій щодо проблем, які досліджуються.

Організованість та якість проведених досліджень на навчаннях значною мірою залежать від досвіду роботи і наукової кваліфікації керівництва та дослідників.

Визначено три етапи підготовки та проведення випробних і дослідницьких навчань: 1) підготовка до навчань і проведення попередніх теоретичних досліджень; 2) практична перевірка

й уточнення у ході навчань результатів теоретичних досліджень; 3) узагальнення отриманих результатів і підготовка звітних матеріалів. Розглянуто зміст робіт, що виконуються на кожному з етапів, послідовність роботи виконавців та зміст документів, які розробляються.

Запропоновано структуру дослідницького апарату на випробних і дослідницьких навчаннях та визначено характер його взаємодії з апаратом керівництва. Основними складниками дослідницького апарату є група організації досліджень, група аналізу й узагальнення результатів досліджень та дослідницькі групи при органах управління і військах. Визначено їх функції і повноваження під час виконання завдань випробних і дослідницьких навчань.

Метою автора було розроблення основних підходів до організації і проведення випробних і дослідницьких навчань у внутрішніх військах, адаптація існуючих підходів до потреб внутрішніх військ, які можливо було б покласти в основу положень Наставови з організації і проведення тактико-спеціальних і командно-штабних навчань у внутрішніх військах МВС України.

Автор буде вдячний за конструктивні доповнення, розвиток та уточнення викладених підходів до проведення випробних і дослідницьких навчань.

Список використаних джерел

1. Ролін І. Ф. Обґрунтування раціональної структури організації керівництва та посередницького апарату тактико-спеціальних навчань зі з'єднанням (військовою частиною) внутрішніх військ / І. Ф. Ролін // Честь і закон. – 2010. – № 1. – С. 55–62.

2. Методичні рекомендації щодо підготовки та проведення командно-штабних навчань та командно-штабних тренувань. – К. : Головне управління внутрішніх військ МВС України, 2002. – 77 с.

Стаття надійшла до редакції 02.11.2010 р.